

УДК 378.147.016

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ДАВНЬОГРЕЦЬКИХ ТЕКСТІВ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

В'ячеслав Шовковий

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Бульвар Т. Шевченка, 14, Київ, 01601, Україна
e-mail: philolog@univ.kyiv.ua*

Стаття присвячена розробці методичних прийомів (передтекстові рецептивні комплексні та аспектні двомовні вправи) навчання розуміння давньогрецьких автентичних текстів шляхом аналізу та інтерпретації вербальних та паравербальних засобів комунікації, які виражають фактуальну, підтекстову, емоційну, оцінну та концептуальну інформацію.

Ключові слова: методичні прийоми, інтерпретація, давньогрецькі тексти.

Навчання філологів-давньоелліністів спрямоване на формування умінь розуміння автентичних текстів у процесі їх читання. Хоча навчання читання у вітчизняній лінгводидактиці набуло ґрунтовного дослідження у працях Т. Вдовіної, Г. Гринюк, Л. Рудакової, Л. Смелякової, Д. Терехової С. Фоломкіної, однак у процесі тривалого пошуку не вдалося знайти таких теоретичних праць, у яких хоча б побіжно була висвітлена проблема навчання розуміння давньогрецьких автентичних текстів. Текст, слідом за О. Селівановою, будемо розглядати як цілісну семіотичну форму лінгвопсихоментальної діяльності мовця, концептуально та структурно інтегровану, що служить прагматичним посередником комунікації й діалогічно вбудована до семіотичного універсуму культури [3, с. 599]. Давньогрецький текст сьогодні цінний насамперед своєю інформативністю — текстовою категорією, яка уособлює інформаційний масив текстового макрознаку, що не лише міститься у його вербальній організації, а впливає з її взаємодією з авторською та читацькою свідомістю [3, с. 195]. Тому найбільш актуально постало питання навчання розуміння фактуальної, концептуальної, підтекстової, емоційної та оцінної інформації тексту. Навчання розуміння означених видів інформації пропонуємо здійснювати шляхом аналізу та інтерпретації вербальних та паравербальних засобів комунікації, що потребує розробки комплексу спеціальних вправ. Це й зумовлює актуальність публікації. Мета статті — розробити комплекс вправ для навчання розуміння автентичних давньогрецьких текстів.

Ґрунтуючись на основні концепції сприйняття та розуміння тексту під час його рецепції (згідно з якими, у процесі читання суб'єкт починає перекодовувати мовну інформацію і шукати зміст уже зі сприйняття першого слова тексту), беручи за основу загальноновизнану в сучасній психологічній науці думку про те, що повнота, точність, якість розуміння повністю залежить від попереднього досвіду суб'єкта пізнання і виливається, за словами С. Кримського, в буттєво-культурне передрозуміння результатів, одержаних на основі реалізації тих чи інших програм, цілей чи проєктів духовної або духовно-практичної діяльності [1, с. 33], а також спираючись на думку Б. Пархонського про визначеність розуміння тексту через включення його в контекстні відношення різних типів, рівнів, які і встановлюють

осмисленість кожного окремого елемента, про те, що розуміння відбувається як процес встановлення функціонально-сміслових відношень кожного елемента в його співвіднесенні з загальним смислом [2, с. 130], вважаємо, що навчання розуміння автентичних текстів повинно проходити два етапи — аналітико-дедуктивний, який передбачає формування знань та умінь, обов'язкових для розуміння тексту, на матеріалі спеціально-відібраних речень та невеликих фрагментів текстів із засобами вираження окреслених видів інформації, і корелює з передтекстовим етапом навчання читання; індуктивно-аналітичний, який передбачає формування знань та умінь, обов'язкових для розуміння тексту, на матеріалі цілісних текстів, у процесі аналізу засобів вираження різних видів інформації, і корелює з текстовим етапом навчання читання. Предметом нашого дослідження стане аналітико-дедуктивний етап.

На аналітико-дедуктивному етапі передбачається використання комплексу передтекстових рецептивних комплексних двомовних вправ, спрямованих на аналіз та інтерпретацію засобів вираження фактуальної, концептуальної, підтекстової, емоційної та оцінної інформації.

Аналітико-дедуктивний етап варто розділити на два підетапи. На першому підетапі передбачається робота з лексикою, спрямована на формування знань слів, які виражають фактуальну, підтекстову, емоційну та оцінну інформацію. Це насамперед: а) денотативна лексика; б) слова з культурно-ментальною конотацією оцінних, емоційних, експресивних і функціонально-стилістичних відтінків значення; слова, які служать для вираження суб'єктивної модальності; слова, які відображають специфіку мовної та ментально-когнітивної картин світу давніх греків; фразеологізми; с) лексика, що виражає літературознавчу соціокультурну інформацію, зокрема, художні засоби, образну символіку твору.

Для формування знань цієї лексики пропонуємо використовувати аспектні двомовні лексичні вправи на характеристику значень (денотативних та конотативних) окремих лексичних одиниць.

На другому підетапі передбачається робота з реченнями та фрагментами текстів, спрямована на формування навичок розпізнавання конотативної та денотативної лексики у реченнях та фрагментах текстів; умінь розуміти фактуальну, підтекстову, концептуальну, емоційну та оцінну інформацію, виражену вербально та паравербально.

Для формування умінь правильної інтерпретації інформації, яка одержується із певного контексту, необхідно паралельно формувати знання про образну символіку давніх греків; про суб'єктивну оцінку, ставлення давніх греків до довкілля; про емоціогенні фактори, які викликають почуття та емоції схвалення, несхвалення, обурення, злості, іронії, незадоволення, погрози, розгубленості, сумніву, недовір'я, радість, захоплення, заохочення, подив, сум, горе, жах, страх, відчай, співчуття, переляк, вагання, нерішучість, безнадію, осуд, обурення, презирство, гнів, іронію, невдоволення, докір, застереження, тривогу, загрозу тощо; про мовні засоби вираження соціокультурних понять та реалій давніх греків.

Для формування вищеокреслених знань, навичок та умінь пропонуємо комплексні двомовні рецептивні вправи на читання та переклад речень чи фрагментів текстів, які супроводжуватимуться аналізом вербальних та паравербальних засобів вираження фактуальної, концептуальної, підтекстової, емоційної та оцінної інформації, а також коментуванням та інтерпретацією цієї інформації.

Таким чином, структуру навчання розуміння автентичних давньогрецьких текстів за допомогою використання засобів вираження інформативності можна подати у вигляді таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

Структура навчання розуміння автентичних давньогрецьких текстів

Підетап	Цілі навчання	Типи вправ
Аналітико-дедуктивний етап		
I	формування знань денотативної, конотативної лексики та слів, що виражають літературознавчу соціокультурну інформацію	аспектні двомовні лексичні вправи на характеристику значень (денотативних та конотативних) окремих лексичних одиниць
II	формування навичок розпізнавання конотативної та денотативної лексики у реченнях та фрагментах текстів; умінь розуміти фактуальну, підтекстову, концептуальну, емоційну та оцінну інформацію.	комплексні двомовні рецептивні вправи на читання та переклад речень чи фрагментів текстів, які супроводжуватимуться аналізом вербальних та паравербальних засобів вираження фактуальної, концептуальної, підтекстової, емоційної та оцінної інформації, а також коментуванням та інтерпретацією цієї інформації.

Розуміння фактуальної інформації, яка передається експліцитно, передбачає насамперед тлумачення екстралінгвістичної інформації та денотативної культурно-специфічної лексики. Тому для адекватного розуміння фактуальної інформації, вважаємо доцільним використовувати вправи на переклад та коментування антропонімів, космонімів, топонімів, теонімів, етнонімів, міфонімів, хремотонімів, побутових назв (назв їжі, напоїв, побутових закладів, одягу, взуття, прикрас, видів житла, посуду, засобів пересування тощо), мистецько-культурних реалій; на коментування звичаїв, ритуалів, обрядів, свят, ігор, культових споруд та предметів, суспільно-політичних реалій, адміністративно-територіальних одиниць, назв органів влади, звань, титулів, державних установ, культурно-освітніх установ, суспільних прошарків населення, військових понять та реалій (військових підрозділів, зброї, обмундирування, військових посад, одиниць мір.

Інтерпретація фактуальної інформації повинна бути націлена насамперед на формування умінь виявляти белетристичні лакуни — навмисне або інтуїтивне включення автором до тексту опису події, явища, що не відповідають фактам дійсності чи науковим уявленням про світ. Звичайно, впізнання цих лакун залежить від обсягу фонових знань, однак подолання неадекватного розуміння тексту потребує цілеспрямованої роботи, акцентування уваги студентів на описуваних подіях, вимагає проведення критичного аналізу фактуальної інформації. Другою проблемою інтерпретації фактуальної інформації є впізнання доксальності — того, що не відповідає здоровому глузду й викривляє істину або має чуттєво-інтуїтивну бездоказову ірраціональну природу.

Інтерпретація підтекстової інформації характеризується комплексністю, ситуативністю та асоціативністю: для її здійснення необхідні екстралінгвістичні знання про культуру, побут, світогляд, цінності, символіку, мораль, життєві принципи давніх греків, володіння конотативною (зокрема символічною) лексикою. Розкриття змісту підтекстової інформації може обумовлюватися мовленнєвою ситуацією, перебуваючи в тісному зв'язку зі знаннями попередніх фактів та подій, викладених у тексті; а також асоціаціями, що виникають на підставі зв'язків викладеного вербально з накопиченим особистим і суспільним досвідом. Підтекстова інформація є різновидом імпліцитного плану тексту, тому при її тлумаченні варто зупинитися на

основних типах імплікатур — пов'язана з вербальним змістом невербальна скрита інформація, що опосередковує змістовну залежність між висловлюваннями в тексті чи повідомленні й організує його інтерактивну спрямованість. Виділяють конвенційні імплікатури, які пов'язані зі змістом слів чи сполук і логічно не вивідні, та неконвенційні, які ґрунтуються на контексті, фонових знаннях, правилах спілкування й інших чинниках комунікативної ситуації [3, с. 177]. Інтерпретація підтекстової інформації буде розпочинатися з аналізу та семантизації конвенційних імплікатур і завершуватиметься аналізом неконвенційних.

До конвенційних імплікатур входить конотативна лексика, зокрема метафори, які включають такі художні засоби: алегорію, алюзію, апосіопези, евфемізми, іронію, символи, табу. Для аналізу та інтерпретації конвенційних імплікатур пропонуємо такі вправи: а) вправи на аналіз та тлумачення слів з алегоричним значенням, б) вправи на аналіз та тлумачення алюзій, с) вправи на аналіз та тлумачення евфемізмів та табу, d) вправи на аналіз та тлумачення слів та словосполучень, вжитих в іронічному значенні, е) вправи на аналіз та тлумачення слів-символів. Для інтерпретації неконвенційних імплікатур пропонуємо такі вправи: а) на встановлення причиново-наслідкових зв'язків між реченнями; б) на розкриття змісту апосіопези; с) на контекстний аналіз певної інформації; d) на встановлення імпліцитності та експліцитності інформації; е) на експлікацію інформації з опорою на аналіз лексики та загальний культурний фон; f) на експлікацію інформації з опорою на мовленнєву ситуацію.

Оцінна та емотивна інформація виражається лексичними та фразеологічними одиницями з оцінним емоційно-експресивним компонентом у денотативній і конотативній частині семантики, словами, до складу яких входять суфіксальні та префіксальні морфеми з оцінним значенням, частками з високим ступенем експресії, вигуками. Оцінка та емотивність у тексті можуть бути також сюжетно-ситуативно обумовленими та світоглядно-культурно обумовленими. Саме ці засоби вираження категорії оцінки й потребують аналізу та інтерпретації.

Для формування уявлень про оцінку та емотивну інформацію пропонуємо застосувати аспектні вправи на позатекстний аналіз та тлумачення лексики та фразеології з оцінним та емотивним маркером; комплексні вправи на аналіз та семантизацію лексики з оцінною та емотивною конотацією та визначення оцінки подій, поданих у фрагментах тексту: а) вправи на визначення оцінної та емотивної конотації виділених слів, пошук їх відповідників в українській мові та встановлення загальної оцінки фрагмента тексту за шкалою “добре – нейтрально – погано”; б) вправи на знаходження та семантизацію слів з оцінною та емотивною конотацією та встановлення загальної оцінки фрагмента тексту оцінку за шкалою “добре – нейтрально – погано”; с) вправи на аналіз емоційно-оцінної маркованості вигуків та дисфемізмів, пошук їх відповідників в українській мові; d) вправи на визначення оцінки змісту та аналіз мовних і позамовних засобів її вираження.

Прикладом вправи на інтерпретацію сюжетно-ситуативно обумовленої та світоглядно-культурно обумовленої емотивності може слугувати така: прочитайте текст, визначте, як може інтерпретуватися з точки зору стародавнього грека емоційно-оцінна насиченість описаної ситуації. Доведіть свою думку, користуючись культурно-світоглядним контекстом, у який влітається ця ситуація.

Інтерпретація концептуальної інформації є, на наш погляд, однією з найголовніших та найскладніших проблем, оскільки цей тип інформації виявляється й інтерпретується шляхом складної синтетичної конденсації й когнітивної переробки цілісного змісту. Вилучення змістовно-концептуальної інформації є результатом когнітивної переробки фактуальної,

підтекстової, емоційно-оцінної інформації, культурно-специфічної лексики в тісному зв'язку з історико-культурним контекстом доби, біографією автора, умовами написання твору, особливостями літературного процесу, жанру твору тощо. Тому для інтерпретації змістовно-концептуальної інформації (ідеї) автентичного тексту насамперед необхідно сформувати систему екстралінгвістичних знань з історії, культури, літератури Давньої Греції. Перед читанням варто подати студентам біографічні відомості про автора, умови написання твору, жанр твору, ознайомити студентів з місцем цього твору в загальному літературному процесі. Лише на цій основі можна переходити до читання тексту. Під час читання треба насамперед експлікувати зміст конвенційних та неконвенційних імплікатур, розкрити зміст емоційної та оцінної інформації і лише потім визначати ідею твору. Таким чином, уся висвітлена вище аналітична робота має бути спрямована на виявлення змістовно-концептуальної інформації, інтерпретація якої має стати наріжним каменем герменевтики твору.

Отже, у статті визначено, що навчання розуміння автентичних текстів повинне розпочатися з аналітико-дедуктивного етапу, який передбачає формування знань та вмій, необхідних для розуміння тексту, на матеріалі спеціально-відібраних речень та невеликих фрагментів текстів із засобами вираження фактуальної, концептуальної, підтекстової, емоційної та оцінної інформації. Для цього розроблено комплекс передтекстових рецептивних комплексних (та аспектних) двомовних вправ, спрямованих на аналіз та інтерпретацію засобів вираження категорії інформативності: денотативної та конотативної лексики, фразеології з культурним компонентом семантики, морфемних засобів, паравербальних засобів, конвенційних та неконвенційних імплікатур, а також на інтерпретацію сюжетно-ситуативно обумовленої та світоглядно-культурно обумовленої інформації.

1. Крымский С. Б. Философско-гносеологический анализ специфики понимания // Понимание как логико-гносеологическая проблема. Сборник научных трудов. К., 1982.
2. Парохонский Б. А. Понимание текста и эвристические функции слова // Понимание как логико-гносеологическая проблема. Сборник научных трудов. К., 1982.
3. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006.

МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ ИНТЕРПРЕТАЦИИ ДРЕВНЕГРЕЧЕСКИХ ТЕКСТОВ СТУДЕНТОВ-ФИЛОЛОГОВ

Вячеслав Шовковий

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

Бульвар Т. Шевченко, 14, Киев, 01601, Украина

e-mail: philolog@univ.kyiv.ua

Статья посвящена разработке методических приемов (предтекстовые, рецептивные, комплексные и аспектные двуязычные упражнения) обучения понимания древнегреческих автентичных текстов путем анализа и интерпретации вербальных и паравербальных средств коммуникации, выражающих фактуальную, подтекстовую, эмоциональную, оценную и концептуальную информацию.

Ключевые слова: методические приемы, интерпретация, древнегреческие тексты.

**METHODS OF TEACHING INTERPRETATION OF ANCIENT
GREEK TEXTS TO STUDENTS OF CLASSICAL PHILOLOGY**

Viacheslav Shovkovyi

*Taras Shevchenko National University of Kyiv
Taras Shevchenko Blvd., 14, Kyiv, 01601, Ukraine
e-mail: philolog@univ.kyiv.ua*

The paper encompasses both overall strategies and practical exercises deemed applicable in the process of teaching students how to adequately perceive ancient Greek texts.

Key words: methods of teaching, interpretation, ancient Greek texts.

Стаття надійшла до редколегії
4.06.2010 р.

Статтю прийнято до друку
20.10.2010 р.